

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMÉGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BANYAI ÁRPÁD, DORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 kr-rel számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiacz-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Foleki út 1. sz. a.) küldendők

B. Eötvös József halálának évfordulója.

— Szül. 1813., meghalt 1871. febr. 2-án. —

Mennél inkább távozik reális korunk az eszményi iránytól, annál nagyobb tisztelet illeti azoknak emlékét, kik az eszményeknek szentelték életüket. A gyönyör, haszon és alkalmazkodás elve nem tartja fenn a nemzeteket s nem viszi előbb az emberiséget.

Ha a vallásalapítók, szabadsághősök, tudomány férfiai, közművelődés harcászai mindig azon kérdés szerint mérlegelték volna lépéseiket, vajjon megkapják-e fáradságukért a fizetést pénzben, hírnévben, élvezetben s vajjon alkalomszerűen cselekednek-e: úgy nem lettek volna vértanúk, száműzöttek, szegénységben elhalt tudósok, művészek, költők: de nem léteznék vallás, erkölcs, tudomány, műveltség sem. Mikor Kölcseyt arra figyelmeztették barátai, hogy nem kell mindig eszményi világban élni, nézzen valami hivatal után, mert vagyona igen kevés arra, hogy belőle tisztességesen megélhessen, ezt felelte: „Hozzá teszem lelkemnek függetlenségét, aztán elég lesz.”

Sok példát hozhatnánk fel a magyar nemzet ezredéves történetéből az önzéstelen, bátor hazafias tettekre, melyeknek köszönhetjük, hogy hazánk anynyi sok megpróbáltatások közt is fenmaradt. Említhetnők a Zrínyieket, Hunyadiakat, Kazinczyakat stb., de nem terjeszkedünk ki személyekre, nehogy megsértsük azoknak emlékét, kiket mind megnevezni úgy sem tudnánk. Elég, ha tanulságot meritünk a multból, hogy csak az eszmékért való lelkesedés ad bátorságot a szívnek, erőt a léleknek; csak a hit, hogy előbb vagy utóbb, de bizonyosan diadalra jut, a mi szép, nemes és jogos, menthet meg bennünket a szegyenletes és káros csüggetésgégtől s egy szebb jövőbe vetett reményről való lemondástól. Ezt a lelkesedést az eszmékért, ezt a hitet az eszmék győzedelmében megőrizni s terjeszteni minden tanítónak kötelessége.

Kiben találhatnánk erre szebb mintaképet, mint a magyar népoktatás megalapítójában, Eötvös Józsefben, kinek halála évfordulója éppen holnap lesz. Eötvösnek minden gondolata, minden érzése a legnemesebb ideáloknak állott szolgálatában. Már csak ezen szellemi irányáért is megérdemelné Eötvös, hogy halálával és tisztelettel újítsuk fel emlékezetét valahányszor halálának évfordulója ismétlődik. Ez soha sem felesleges, s most midőn nemzeti életünk láthatarán imitt-amott az erőnkben való bizalmatlanság s a jövő iránti kételyek fellegei kezdnek feltűnedezni, talán még szükségesebb, mint máskor volt.

Eötvös a megvalósulásba vetett hit teljes erejével vallotta, hirdette s védelmezte a parlamentáris kormányforma eszméjét, a nép képviselést, jogegyenlőséget, jobbagyság megszűnését, munkálta a magyar irodalom világirodalmi egyetemes értékének megszületését, bizott a magyar tudomány tekintélyében még akkor, midőn ezektől a kényelem keresők elhuzakodtak, a félenkek visszariadtak, a kishitűek reménytelenül elfordultak. Mindezek megvalósultak s a nagy hazafinak nemzetünk felett örökös szelleme megnyugvással szemlélheti, hogy részben beteljesedett, a mit kívánt, mert eszméi diadalra jutottak.

De Eötvösnek volt egy olyan eszméje is, melynek megvalósulása még a jövőnek van fentartva s nagy mértékben a tanítóktól függ. Eötvös át volt hatva azon eszmétől, hogy a közművelődésnek a nemzet minden rétegét át kell járnia. Mint a szántóvető jobb termést remélhet, ha szántóföldjét kellő mélységre felszántja, úgy a művelődés terjesztője csak úgy várhatja, hogy a nemzetben rejlő minden erő érvényesüljön, ha a nemzet minden osztályát, az egész népet bevonja művelő munkálatába.

Eötvös meg volt győződve, hogy azon kiváló fajbéli szép tulajdonságok, melyek a magyar nemzet nyelvében, értelmi s erkölcsi tehetségeiben lerakva vannak, csak úgy fejthetők ki a nemzetnek magának s az emberiségnek hasznára, ha a közművelődés áldásában a nemzet minden tagja részesül. De nemesak a nemzeti erő gyarapításának gondolata terelte Eötvöst azon utra, hogy a népet tanítani kell, hanem azon tisztelet is, melylyel ő általában a nép jogai iránt viseltetett, s azon szívbeli részvétel, melyet minden méltatlanul elnyomott érdek szemléleténél érzett.

Csak bele kell pillantanunk az Eötvös műveibe, hogy meggyőződjünk, hogy mily meleg rokonszenvvel hajlott ő a nép felé. Az „Éljen az egyenlőség“ cz. szindarab, a „Vár és kunyhó“, „Magyarország 1514-ben“, a „Falu jegyzője“, a „Nővérek“, a „Karthausi“ valamint időszerű cikkei s beszédei mind teli vannak a népjogok méltánylásával s a nép iránti szeretettel.

Ezen eszméknek természetes folyománya volt azon élénk tevékenység, melyet a népoktatás érdekében Eötvös, mint első magyar közoktatásügyi miniszter 1848-ban megkezdett s évek mulva a szentesített alkotmányért vívott harc lezajlása s a gyászos emlékü abszolutizmus lejártá után 1868-ban s azontul 1871. február 2-án történt haláláig, buzgósággal és eredménynyel folytatott.

Ha a nemzet az Eötvös halála után is a közbejött akár anyagi, akár egyéb hátráltató okok kimaradása mellett azzal az áldozatkészséggel s előszeretettel folytathatta

volna az elemi népoktatás fejlesztését, a mint azt Eötvös utba indította volt; azóta messze haladtunk volna s e téren Európa akármelyik mivel nemzetével győzelmesen kiállnók a versenyt.

Milyen messze előre járt Eötvösnek a gondolata, bizonyítja az is, hogy ő már 1848-ban az első magyar közoktatásügyi törvényjavaslatában kimondja, hogy az állam kötelessége felvigyázni, hogy az elemi nevelésben mindenki részesüljön még pedig ingyen s hogy e célra a község vagy az állam, vagy a kettő együtt mindenestre tartozik iskoláról gondoskodni, s hogy a magyar nyelvet minden iskolában tanítani kell.

E cél még most sem közelítettük meg. A magyar nyelv tanítása idegen ajkúak iskolájában még csak parodiája a nyelvtanításnak. Ha úgy haladunk, a hogy megindultunk, előbb elfelejtjük mi magyar nemzeti nyelvünket, mintsem idegen ajkú polgártársaink kedvet kapnának, hogy azt megtanulják.

Még most is ezerekre megy a száma azoknak, a kik nem járnak iskolába s nagy a száma azon községeknek, melyeknek iskolái a sok hiány miatt iskola számba se mehetnek. A népesebb községekben, ha vannak is iskolák, nincsenek elegendő számmal úgy, hogy a tanító kénytelen a gyermekeket tömegestül visszautasítani s még azután is 80--100 gyermekkel vesződik a gyermekek kárára s a maga pusztulására.

Mikor Eötvös azt mondta, hogy mindenki részesüljön az elemi oktatásban, ez alatt azt értette, hogy szerezzék meg minden állampolgár azt az ismeretét, a mi egy jól rendezett elemi iskolában 6 éves kortól 12 éves korig megszereshető. Ettől is messze vagyunk még ma is. Elemi iskoláink legnagyobb része osztatlan, melyben egy tanító kinlódik a fél órási rendszer s hiányos felszerelés nyügei között. Ily helyzetben a tanító természetesen nem tud a legjobb akarat mellett is anynyi eredményt felmutatni, a mennyit szeretne s a mennyit a gyermekek fejlettsége arányában felmutatnia kellene. Ennek következtése az hogy a tanító megelégszik, ha osztályát legfeljebb négyre szaporítja, s nem érez kedvet arra buzdítani a szülőket, hogy gyermekeiket tovább is az iskolában tartsák. De hiszen erre nem is igen van szükség. mert a gyermek rendesen betölti a 12 esztendő, mikor a 4. osztályt elvégzi.

Igy érik el aztán a köteleességteljesítő szülők, hogy gyermekeik 6 évig szívják az iskola szennyves levegőjét, görnyednek a padban. rontják szemeiket, sorvasztják izmaikat, petyhesztik kedélyeiket, szóval, szenvedik fokozott mértékben mindazon hátrányokat, melyek még legkedvezőbb körülmények között is, mint az iskolázásnak árnyékoldalai, ki nem maradhatnak. És e drága áron, talán gyermekek szervi bémulása vagy éppen egészsége alapfeltételeinek feláldozása árán megvásárolnak anynyit, hogy a gyermek baktatva olvas s gyengén írogat. Az időt elvette az iskola az otthoni munkától s nem értékesítette eléggé a tanulás eredményében. Ennek aztán további következtése az, hogy a szülők is okulva a mások példáján, kevesebb hajlamot éreznek arra, hogy gyermekeiket iskolába küldjék. Bizony ez az állapot nagyon messze van az Eötvös népoktatásról alkotott eszményétől. Pedig igazán volt Eötvösnek, hogy a nemzeti összes oktatásnak alapját az elemi oktatás képezi. A polgárok jólétét, alkotmányos szabadságát, közérkölciségét, szorgalmát, az állam önállóságát s bárhonnan jöhető veszélylyel szemben ellentámasztási képességét leginkább biztosítja az, ha kevesebb számú tudósok és szakemberek között egyetlen egy polgár sincs, a ki ne birna legalább anynyi ismerettel, a mennyit egy jól berendezett elemi népiskolában megszereshetni. A nagy

Németországban régen is sok tudós volt s mégis csak azóta tudta magának biztosítani az alkotmányos szabadságot s az európai tekintélyt, mióta az elemi oktatásra több gondot fordít.

Az Eötvös eszméjét nekünk is meg kell valósítunk. Ne legyen e hazában egyetlen magyar polgár se, a ki egy jól berendezett osztott elemi iskolában megszereshető ismerettel ne rendelkezne. Itt van tennivalója az államnak, a szülőeknek s társadalomnak; de van kötelessége a tanítónak is. Ha az előbb jelzett tényezők sokkal több gondot fordítanak ezután az elemi oktatásra, mint az utóbbi években történt; ha minden tanító megerősíti magában azt az érzést, hogy iskolája községének műveltségéért, s egy kis elővigyázattal s okossággal kikerülhető rossz egészségi állapotjáért bizonyos mértékben ő is felelős: lassan-lassan közeledni fogunk az Eötvös eszméjének megvalósításához. Az államtól reméljük, a magunk erejében bizzunk. Az odaadó, áldozatra kész munkásság sokra képes, kövessük a felejtetlen nagy Eötvös példáját: tanuljunk lelkesedni eszméjéért, szeressük a hazát s a nevelésünkre bizott népet, mint ő szerette. Ezen elhatározás lesz a legméltóbb áldozat a kegyelet oltárán az ő halála évfordulója napján; ezen elhatározásnak végrebajtása lesz az ő eszméinek győzedelme s nagy nevének legszebb s legmaradandóbb emlékjele.

Fazakas József.

Játszóterek és iskoláink.

Ha paedagogiai irodalmunk termékeit lapozzuk, benők sok érdekes és figyelemre méltó dologra akadunk. Kivált folyóirataink és lapjaink vannak tele a tanításra, tantervre, s az értelmi és erkölcsi nevelésre vonatkozó fejtegetésekkel. A sok szép és tudós dolog között csak egyet keresünk hasztalan: a játékok fontossága fejtegetését, avagy a játszóhelyek berendezése tervezetét. Mintha a mi gyermekeink csak arra volnának a természettől rendelve, hogy reggeltől estig tanuljanak, s ezt a böles és tudós munkát minden nap elől kezdjék.

A tantervek is rendszeresen kihagyják a számításból a játékokat, a szülők pedig még tovább mennek a tantervek megkezdete csapáson, s gyermekek szabad óráit idegen nyelvek, zene, rajz, s egyéb tanulmányok magán óráival rakják meg, mintha csak arra volna gyermekek feje a természettől rendelve, hogy mélységes tudománnyal csordultig töltsék.

Nagyon sajnós, hogy egész mai nevelésünk rendszeresen mellőzi és elhanyagolja a testet és a testi erők nevelését, holott mind az iskolai munka, mind az élet-pályák sikereinek első kelléke a testi és a lelki erők egyensulya. Oktatásrendszerünk a most említett tételt mellőzve okvetetlenül nagyfejűekké akarja tenni gyermekeinket, s nincs gondja rá, hogy a nagy fejűt megfelelően kifejlett, erős vállakra helyezze. Ez az oka, hogy iskoláinkban, családainkban és egész társas életünkben minden módon a lélek táplálásán fáradozunk, s látható szervezetünket, a lelki működéseknél ezt az eszközt nagypénteki kosztra fogjuk, azaz hőtölletjük.

A testnek oly természetes tápláléka a mozgás, mint az értelemnek a tudás. És a gyermeki természethez legjobban illik az a mozgás, mely a játékokkal együtt jár, s mely lelki egészségére szint oly fontos, mint testi ép-ségére.

Tudjuk, hogy a gyermekkorban rendkívül nagy a szervezet anyag cseréje; hogy a gyermek teste egyfelől a felhasznált szövetrészek helyreépítéséért, másfelől pedig a növes elősegítéseért aránylag több tápszert igényel, mint a felnőtt emberé. Ennek a több tápszernak a feldolgozá-

sára és a hasznavehetetlen részeknek a szervezetből való kivetésére, szintén sokkal több mozgás kell, mint a menyinyi a felnőttél szükséges. Ennek a fokozott mértékű mozgásnak játék az igazi szerzője, mely midőn a tüdő és a szív fokozott működése útján a tápszerek gyors átforgalmódását s az elégetett vér és sejtszövet részeknek a testből való kiküszöbölését eszközi, a testi egészség fentartásához is hathatósan járul. Ez az oka, hogy ha valamely gyermek nem játszik, beteg lesz, vagy ha nem beteg, könnyen kap betegséget.

Még nagyobb szükség van a játékra az izom rendszer formálódása kedvéért, azért t. i., hogy a tanulás közben mind inkább fejlődő és gyakorló idegrendszert a folyton folyvást edződő izomrendszerrel támogassuk és ellensúlyozzuk. Azt mondják sokan, hogy e végre t. i. az izom és idegrendszer között az egyensúly fentartására tökéletesen megteszi a szolgálatot a tornázás. Ámde tornázni nem egyéb, mint bizonyos menyinyiségű mozgást végezni, ellenben játszani annyira mint első sorban a léleknek a kedvületben igazán megnyihlani. Éppen a lelki enyhület és spontán működés okozta eme szórakozás az a nevezetes tényező, az a lélek a játékban, melynek legkisebb részét is hasztalan keressük a tornában. E miatt nem lehet soha a pusztán tornázás más, mint unalmas és az ifjúságra terhelő lecke; holott a játék, melyben jól kifutja és jól ki-kiabálja magát a gyermek, s e mellett kedvére mulat: az ifjúság szívével van egybe forrva. Ez az oka annak is, hogy a játék a maga szabad mozgásával és szabad levegőjével az ifjúság erkölcsi egészsége fentartására szintén oly rendkívüli fontos tényező, hogy elhanyagolását ennél fogva is mélyen kell sajnálnunk.

Az iskolai játszótérek és játékok vannak egyedül arra híva, hogy az ifju nemzedék testi petyhüdségét és erkölcsi érzete elparlagosodását megszüntessék és az értelem túlságos tömése miatt általános elterjedett ideg-betegségeket alaposan meggyógyítsák. Állítsunk tehát, vagy rendezzünk be iskolai játszótéreket, hogy a labdázás, birkozás, futás különböző fajai, melyek még e száz első felében is divatoztak iskoláinkban, de fájdalom, lassanként feledésbe mentek: az ifju nemzedék lelkét újra kedvéréssé, s testét friss vérrrel s új erőrésszel töltsék el. Ifjúságunk testi megújulásával együtt fog járni a fokozott munkabírás, munkakedv és egyszersmind értelem- és akarat-figyelmezetség, mely végképp kizárja az iskolából a „túlterhelésnek“ nevezett betegséget.

Meg vagyok győződve, hogy minden község előljárósága jó szíjjel szakít iskolája vagy iskolai részére egy alkalmas játszótér, mert ez a kis áldozat gazdagon fog kamatozni az ifju nemzedék egészségében, munkakedvében és erkölcsében.

S ha a község meghozta a maga áldozatát, azt hiszem, a tanítók is készséggel járulnak az ügy sikeréhez azzal, hogy a tanuló ifjúságot hetenként legalább két délután (szerdán és szombaton) játékra buzdítsák, sőt eleinte magok szervezik a játékokat, hogy az ifjúság kedve a szervezetien vagy ugynevezett vad-játékokban meg ne csappanjon. Ezért a szervezésbeli fáradságot bizonynyal hálás lesz a tanuló ifjúság a tanító és az iskolák iránt, s hálája az iskolai pályára való édes visszamelekezésben s a tanítók iránti kegyeletben fog nyilvánulni.

Régen az iskola nem tanított olyan sokat mint ma, de alkalmat adott az ifjúságnak a játékra, s bizonyára ez az egyik titka annak, hogy a régiebb nemzedékek — hiányos iskolázás mellett is — neveltebbek és életre valóbbak voltak.

Dr. Felméri Lajos.

Spencer Herbert

elvei az erkölcsi nevelésről.

(Vége.)

Azon gyermek, kit kihágások alkalmával pirongatással, vagy valamely más mesterséges büntetéssel illetnek, nemcsak hogy oly következményt tapasztal, melylyel gyakran igen keveset törődik, hanem egyszersmind elszalasztja a jó és rossz magaviselet sajátlagos természetete felől való okulást is, melyet pedig máskülönbön megszerzett volna.

A mesterséges visszatorlás és büntetés rendszerének az a hibája, hogy ez a rossz magaviselet természetes következménye helyett más hatást vagy kintzást alkalmazván, egy alapjában hibás erkölcsi mérvet hoz létre. Az ifjúság ugyanis, miután az egész gyermeki koron át, megszokta a szülők vagy nevelők nem-tetszését mindenkor úgy tekinteni, mint valamely tiltott cselekvés legfőbb eredményét, azon meggyőződésre jut, hogy a cselekvés és az ezáltal előidéztet nem-tetszés között ok és okozati összefüggés van. S midőn azután a szülők és nevelők visszaléptek, s nem-tetszésüktől nem lehet többé tartani, ezáltal a tiltott cselekvések korlátozása is nagy mérvben megszűnt: s csak ekkor kell azután még keserű tapasztalat árán megtanulnia a valódi korlátozást, t. i. a természetes visszahatásokat.

Egy másik nagy előnye a természetes fegyelmezésnek az, hogy ez a legtisztább igazságosság által eszközölt fegyelem, s ilyenek ismeri el minden gyermek. Bármely egyén, ha semmi más egyebet nem szenved, mint csupán azon kellemetlenséget, mely az ő rossz magaviseletéből a természet rendje szerint származik, valószínűleg sokkal kevésbé gondolja, hogy vele méltatlanul bántanak, mintha mesterségesen reá rótt büntetést kell kiállania.

Továbbá a természetes fegyelmezési rendszer gyakorlása alatt úgy a szülők, mint a gyermekek kedély állapota is sokkal csekélyebb fölháborodásnak van kitéve, mint a mesterséges rendszer alatt, minek következtében a szülő és gyermek, a nevelő és tanítvány között sokkal bensőbb és befolyásosabb viszony fog kifejlődni. A mesterséges fegyelmezéssel vele jár, hogy a szülők és nevelők egy csomó házi szabályt állítanak fel, s azután saját fensőbbiségüket és méltóságukat e szabályokkal azonosítják: ekkor persze minden kihágást ellenük intézett sértésül s bosszankodási okul tekintenek. Ekkor következnek azután azon további mérgeledések, melyeket a szülők rendkívüli vesződségek és költségek alakjában, önmaguknak szereznek, mely rossz következményeknek pedig a kihágóra kellett volna nehezedniök. „De mi a teendő a komolyabb természetű rossz magaviselet esetében“? kérdezhetné valaki. Ha a gyermek lop, hazudik vagy szivtelen és goromba, miként járunk el ekkor, a természetes rendszer értelmében?

Itt rövidség okáért megjegyzem, miszerint Spencer a természetes fegyelmezési rendszer következtében a gyermek és szülő vagy nevelő közt, a legbensőbb és oly bizalmas viszonyt létesít, melynél a serdülő gyermek atyját, anyját és nevelőjét barátainak tekintti. És teljesen igaza van, midőn azt mondja, hogy ilyen viszony mellett a komolyabb kihágások sem oly gyakoriak, sem oly aggasztók nem lehetnek. „Kétséget sem szenved, mondja Spencer, hogy a ragaszkodás is azon szerencsésebb kedélyállapot, mely az általunk leirt fegyelmezés folytán a gyermekekben föntartatik, okvetlenül megátolja őket abban, hogy egymás ellen komoly és gyakori méltatlanságot kövessenek el. A nagyobb mérvű büntetésre méltó vétségek,

mint pl. a hanyagságok és apróbb tolvajlások, ugyanazon okok folytán ritkábban fognak előfordulni. Az efféle kihágásoknak főként a családban előforduló idegenkedés szokott kimeríthetetlen forrása lenni. Az emberi természetnek minden figyelmes szemlélő által felismerhető törvénye az, hogy azok, kik előtt a nemesebb gyönyörölvézetek el vannak zárva, a nemtelenebbe sülyednek alá; azok kiknek rokonszenves örömeik nincsenek, önző örömeiket keresnek; míg ellenkezőleg a szülők és gyermekek közötti szerencsésebb viszony létezése arra van rendezve, hogy kevesbítse az oly vétségek számát, melyek önzésből erednek.

Ha mindazonáltal nagyobb vétségek követtetének el, mint hogy ilyesmi a legtökéletesebb nevelési rendszer mellett is előfordulhat, akkor is a természetes fegyelmezéshez kell nyulni; és ha meg van a fennebb leirt bizalom és ragaszkodás köteléke, ezen fegyelmezés hathatós is fog lenni. Pl. a lopás büntetétének következménye kétféle: közvetlen és közvetett. A közvetlen következmény az elorzott tárgy visszaállítása vagy ha az már elhasználtatott, akkor más, hasonló értékű dolog által kárpótlása, a mi a gyermek zsebpénzéből eszközözendő, vagy ha ilyennel a gyermek nem rendelkezik, a szülő pótolja, de ennek fejében adandó alkalommal a gyermektől kell hasonló értékű tárgy átengedését megvonni. A közvetett és sokkal súlyosabb büntetés a szülők komoly roszalása, a mely nem durva testi büntetésben, hanem a szülői szeretet melegségének és a bizalom csökkentésében álljon. A gyermek itt azon erkölcsi fájdalmat fogja érezni, melyet egy kedves barátjának egy időre való elvesztése okoz, és a mely fájdalom a közönségesen alkalmaztatni szokott testi szenvedést pótolja, a melynek legalább is van anynyi hatása, ha ugyan nem több! Az eddigi bánásmód által előidézett félelem és bosszúvágy helyett, az általunk ajánlott eljárás folytán a szülő büslakodása iránti rokonszenven keletkezik és őszinte sajnálkozás a felett, hogy ama sértés elkövetett és vágy az iránt, hogy a megszakadt barátságos viszony, ha áldozattal is, ismét helyreállíttassék. A gyermek a helyett, hogy azon érzelmeit, melyekből vétkes cselekvései származnak, működni engedné, azon önzetlen érzelmeknek enged tért, melyek a gonosz cselekvéseket gátolják. Így tehát természetes következmény szerinti fegyelmezés éppen úgy alkalmazható a nagyobb, mint a csekélyebb vétségekre, s ennek gyakorlása a nagyobb hibáknak nem csak feltartoztatására, hanem annak gyökerestől való kiirtására is előnyös.

Egy szóval igaz, hogy durvaság durvaságot, szelid bánásmód szelidséget szül. Azon gyermekek, kik szívtelen bánásmódban részesülnek, szívtelenek lesznek; a míg ha méltányos és részvétteljes indulattal bánunk velük, ez által résztvevő érzelmüket kiműveljük. Mint Locke már régen megjegyzé: „A büntetésnél alkalmazott túlságos szigor a nevelésre vonatkozólag kevés jót, sőt éppen sok rosszat szül; és azt hiszem úgy fogjuk találni, hogy azon gyermekek, kiket hasonló körülmények között igen sokszor megfenyítették, ritkán lesznek igaz jó emberek.”

További elveit Spencernek csak röviden közlöm. „Nagymérvű erkölcsi jóságot a gyermekektől soha sem kell várni. Azon általánosan elfogadott eszme, hogy a gyermekek ártatlanok, a rossznak tudását értve igaz, azonban a rossz hajlamokat tekintve hamis. A gyermekkort a miveletlenség és az ezzel járó durvaság jellemzi.

A gyermeket jó viseletre kényszeríteni nem szabad, mert valamint a korai szellemi érettségnek úgy a korai erkölcsi érettségnek is veszedelmes eredményei vannak.

A család kormányzásnak bizonyos mértékig szabad

szellemben kell történie, nehogy a gyermek magaviseletét minden aprólékosságban kényurilag kormányozza. Engedd át gyermekedet — a mikor csak lehet — a tapasztalás iskolájának, s ez által meg fogod őt élni a túlfeltekény felügyelet ama veszélyeitől, melyek a természettől engedékeny gyermekeknél üvegházi erényességet, az önálló természetüeknél pedig erkölcstelenségre vezető ellenszegülést idéznek elő.

A parancsolgatásokkal legyünk takarékosak. „A gykori parancsokban, mondja Richter Levanájában, inkább a szülő kényelme, mint a gyermek előnye van szem előtt tartva.” A helyes érzelmű szüle, miként az emberszerető törvényhozó nem a kényszerítésben leli örömét, hanem abban, hogy a kényszer alól valakit felszabadíthat. Ő a törvényt mindazon alkalmakkor mellőzni fogja, a mikor csak valami más, sikerrel alkalmazható módot talál a magaviselet szabályozására; és sajnálkozni fog azon, ha kényszerül a törvényhez folyamodni.

A mikor azonban mégis parancsolsz, parancsolj ha tározottan és következetesen.”

Ezen nevelési rendszer korántsem valami könnyű, hanem nagyon is bonyodalmas és nehéz dolog, mert gyermekeinket nevelve rajta kell lennünk, hogy önnön nevelésünket is mindig magasabb fokra fejlesszük. S ha ezen igazságot elismerjük, akkor be fogjuk látni, mily bámulatra méltó bölcsen van az úgy rendezve, „hogy az emberi lények legerősebb hajlamaik által vezéreltetnek oda, hogy oly iskolázásnak vessék alá magukat, melyet különben kikerülnének.”

Közi: *Lázárné-Kasztner Janka.*

Tanító és tanügyi szaklap.

Dr. Havas Gyula, Beszterce-Naszódvármegye buzgó tanfelügyelője, tankerületében egy terjedelmes köriratot bocsátott szét, melyben felhívja az állami és községi iskolák igazgatóit, hogy járassanak szaklapokat s bírák hasonló elhatározásra tanítótársaikat is.

A gondosan szerkesztett körölvény általános érdekű, azért bemutatunk belőle kivonatilag egyes részleteket. Elismeréssel említi fel a tanfelügyelő, hogy tankerületében sok jeles tanító van, kiknek oktatói s nevelői működésével teljesen meg lehet elégedve. De általában véve kívánni valója még mindig van. Ohajtáná, hogy kivétel nélkül mondhassa el, hogy az iskolából kikerült növendék minden tekintetben jobb az iskolába nem járt embernél. Legyen az iskolába járt embernek megismertetője a jó erkölcs, egészséges test és vagyoniosság egyéb jó tulajdonok mellett. E cél eléréséig úgy lesz megközelíthető, ha a tanítók mindnyájan hivatásuknak élnek s magukat művelik. E végre ajánlja, hogy olvassanak jó szakműveket s helyesen szerkesztett szaklapokat. „A szakirodalom termékei a tanítónál olyanok, mint az iparosnál a számszám, az orvosnál, a mérnöknel a műszer, sőt többek, mert míg ezek egyszerűen csak arra valók, hogy ezek segítségével az illetők feladatukat megoldják, a szakirodalom ezen kívül még a tanítói kar érdekeinek képviselője, előmozdítója is.” Ez okon a tanítónak még csekély fizetésből is áldoznia kell évenként egy pár forintot a szakirodalomra és folyóiratokra. Igyekezéék minden tanító saját terhére megrendelni vagy egy szaklapot, s ha ez nem volna lehetséges, álljanak össze többben, s rendeljenek közös költségen lapokat. Természetünkben fekszik, hogy inkább megbecsüljük, a mihez áldozatok árán jutunk. A tanítók is inkább meg fogják becsülni s inkább felfogják használni a tanulás jelzett eszközeit, ha maguk pénzén szerzik meg. Sajnálattal jelzi, hogy most még akadnak taní-

tók, a kik még az ingyen kapot „Néptanítók Lapja“-t sem olvasák el s nem tudják kellően megbecsülni. A tanítóknak pedig anynyival inkább kötelességük lenne, hogy olvasgassanak, mert a tanító-egyesület alapszabályai éppen kötelességévé teszik az egyesület némely tisztviselőjének, hogy a gyűléseken ismertessék az időközben olvasott szakmunkákat.

Ezek után megnevez a tanfelügyelő ajánlatképen egy néhány szaklapot s ezek között a miénket is.

A tanfelügyelő ezen eljárása teljes elismerést érdemel nemcsak azon czélért, melyet el akar érni, hanem azon tapintatért is, melylyel a maga elé tűzött czélt megvalósítani törekszik. Czélszerűen szerkesztett körözüvényében nem felejt el méltányolni az érdemet, de nem huny szemet azon fogyatkozások előtt sem, melyek tankerületében még javítást várnak.

Szilárd maggyőződésünk, hogy legjobb akarója a tanítóknak az, a ki kellő szakértelem mellett a maga helyén jó indulattal, de őszintén megmondja, a mit működésükben még kiegészíteni valónak talál. Nem tagadható, hogy a tanítónak tekintélye, sikeres munkája, foglalkozásából eredő lelki gyönyörűsége s így életboldogságának egyik főfeltétele nagy mértékben függ attól, hogy milyen gondot fordít arra, hogy megszerezze magának azon ismereteket, melyek fontos hivatásának betöltésére szükségesek. A tanítók műveltségi színvonalának emelkedésével mind inkább-inkább terjedni fog a nép általános műveltsége s ezzel egyszersmind javulni fog a tanítók anyagi helyzete s társadalmi állása. Ezért mi is csatlakozunk a lelkes tanfelügyelő hajtatásához, hogy felszólalása ne legyen pusztában elhangzott szó.

Mégis „az algebra tanításáról.“

(Folytatás).

Másodszor figyeltetnem kell olvasóimat egy logikai colossalis hibára, melyet azzal követ el cz., hogy fogalmat egy külön példával akar „megértetni.“ Megértetné-e a természetrajz tanára a macska-nem (*Felis*) fogalmát azzal, hogy pl. a hiuzt irná le? Eppen úgy magyarázza meg a negatív szám fogalmát az a tanács-lása, hogy gondoljon a tanuló alatta „kiadást“*). És mivel alapítja meg a két fogalom azonosságát? Azzal, hogy a kiadás is „apaszt“, a negatív szám is „apaszt.“ Így hát a guillotine is példázolhatja a negatív számot, mert a guillotine is „apaszt.“ A kivégzendő és a guillotine tehát ellentett fogalmak. No de adjuk meg az igazat cikkirónak, mint a ki számokról és nem emberi testről, meg gépről beszél. Az azonban nem sokat segít rajta, mert a minuendust is apasztja a subtrahendus, s e tekintetben teljes a hasonlóság. Lehozatalából tehát a következnek, hogy a pozitív szám nem egyéb, hanem kisebbitendő és a negatív szám a kivonandó. Hanem vajjon aláírnának-e

ennek azok, a kik a pozitív és negatív műszókat az algebra béhozták? Sőt éppen az a kérdés, a mit cz. nem vett észre, hogy mi a különbség köztök, és miképp kell hát értelmezni a negatív számot, hogy ezt a képletet: $-(a) = +a$ és ezeket: $-a$ -szor $+b = -ab$ és $-a$ -szor $-b = +ab$, úgy magyarázza ki, hogy a tanuló ne akadjon fel rajta?

Minthogy nem kritizálás, hanem felvilágosítás czéljából írom felszólalásomat, megkísértem feleletet adni a felvetett kérdésre.

A „kisebbitendő“ és „kivonandó“ viszonyos (relatív) és kapcsolt fogalmak, egyik a másik nélkül el nem lehet, sőt nem is gondolható. A kivonás eszméje méhében fogantattak és ikerszülettek. De hogy ők is megszülhessék a magzatjokat a „maradék“-ot vagy „különbség“-et, két feltétel szükséges. Az első az, hogy hasonneműek legyenek; a második az, hogy a kivonandó ne legyen több vagy nagyobb a kisebbitendőnél. Most már eljön az algebra az ő betűivel, átveszi a különös számtantól a kivonás fogalmát, mint nemet (genus) (mint „apasztó“ miveletet) és természetéhez képest más fajjára (species) változtatja. Meghagyja a hasonneműséget (homogeneitást), mert hiszen mikor egy feladatba a (számjegyekkel irt) számok helyett betűket írunk, mindig kifejezzük az illető tárgyat: $a, b, c, \dots$ csupasz szám; $g, h, k, \dots$ forint; $m, n, p, \dots$ méter, $x, y, z, \dots$ juh. És a felhozott csoportok (a a b -vel, c vel $\dots$ x az y -nal, z -vel) világosan hasonneműek. Ezzel hát semmi baj. De arra, hogy a hasonneműek közül melyik nagyobb vagy kisebb, több vagy kevesebb, sem a betűk felvételkor, sem a velők való miveletekben nem ügyelünk, annál fogva mikor a minuendus fogalmát pozitívva, a subtrahendusét negatívva teszi az algebra, kiküszöböli, ama második feltételt. Ebben: $a-b$ nem tudni, $a > b$ vagy $a < b$? A különös számvetés az utóbbi esetben könnyen segít magán. T. i. vagy abba hagyja a számítást, mint teljes lehetetlenséget, vagy megfordítja a dolgot s a minuendust subtrahendussá, emezt amazzá teszi, mint pl. egy bukott kereskedő vagyona viszonyai megállapításakor. De az algebra az elsőt nem akarja tenni; még akkor sem, ha felteszi az eset lehetőségét: azaz, hogy nem hagyja magát meggátoltatni a mivelet tovább folytatásában; a másodikat sem, mert sem az a -nak, sem a b -nek határozott számjelentése nincsen. Mit cselekszik hát? — Függetlenné teszi a minuendust és subtrahendust egymástól. Amazt abszolút (viszonytalan) számnak vagy mekkoraságnak tekintti — ilyenről vajjon van-e tudomása cikkirónak? — melyről függésben hagyja, hogy tesznek-e hozzá valamit vagy vesznek el belőle, vagy pedig teszik (adják)-é, vagy nem teszik valamihez. Ez az egyik oka, a miért pl. 5 és $+5$, akár a és $+a$ mint monomok közt nincs semmi különbség és hogy ebben $a+b$ az a éppen úgy összevezendő, mint ha így írunk $+a+b$, a mit felteszünk, midőn azt mondjuk, hogy $a+b=s$; de $b+a$ is $=s$, vagy is az összevezendők egymással helyet cserélhetnek, s az összevég mind a két esetben ugyanaz.

Lássuk már miképp teszi az algebra függetlenné a minuendustól a subtrahendust? Egyszerűen úgy, hogy amazzal nem gondol, elhagyja és pl. ilyes helyett: $10-3$, vagy $a-b$ ilyest ír 3 , $-b$ ezeket negatív számoknak nevezi és így értelmezi: „A negatív szám oly subtrahendus, a melynek nincs vagy nincs kéznél minuendusa. Az ily esetben feleslegesnek látszó „-“ jegy pedig azt teszi, hogy az illető számot valamikor, valamely alkalmas minuendusból ki kell okvetetlenül vonni. És ha csakugyan létez vagy akad egy kellő minuendus, a mely >3 , vagy a mely $>b$, a kivonásnak legott

* Furesa dolog, hogy jelenleg, midőn a németiség ellen való dobogás oly divatos, nem egy író, a ki maga is zsémbelődik ellene, nem bír — tegyük — tiz sort írni germanizáló szó vagy szólam nélkül oly esetekben is, melyekben az illető szónak vagy szólamnak jó magyar kifejezése van. Ilyenek a „jövedelem“ és „költség“, melyek helyett cz. „bevétel“ és „kiadás“ szavakkal él, a német *Einkauf* és *Ausgabe* mintájára. Ez a hiba aztán más ifjakat szül. Nevezetesen lehet oly „kiadás“, mely nem „apasztja“ a vagyont, mint pl. mikor a mezei gazda („mezőgazda“, landwirth értelmében, germanismus) földbirtoka felszerelésére ekét, marhát, vető magot, vagy a gyáros üzlete érdekében, nyers anyagot vásárol: a mi mind a kettő kétségtelenül „kiadás“-sal jár. Ismét: a „kiadás“ szintegy lehet pozitív mint negatív. A kereskedő számoló könyvében a „Habet“ azt teszi: tartozom, a „Debet“ azt, hogy tartozik és mind a kettő kiadás és egyik akármelyik a másikhoz úgy viszonylik, mint minuendus és subtrahendus, ahoz képest a hogy valamelyik több vagy nagyobb a másiknál.

helye és módja lesz. és a -3 vagy $-b$ visszaáll *subtrahendus*nak.

Hogy ily természetű szám létezhet, világos, mert sem ellenmondás, sem valószínűtlenség nincs az értelmezésében. Hogy valóban és tárgyiasan létezik, mutassa ki a következő példa, mely egyszersmind a *subtrahendus* és negatív szám közti különbséget is megvilágítja.

N. N. minden pénzét, tegyük 100 frtot, magához veszi elmegy kártyázni vele. Elveszt 45 frtot; vagyoni állapota tehát: $100-45$. Ez valódi kivonást képez és a -45 valódi *subtrahendus*, mert ott a *minuendus* a 100. Tovább játszik s a maradék 55 frtot is eljátszodja és most a képlet: $55-55=0$. Ez is kivonás és a -55 *subtrahendus*. Most sem szűnik meg, hanem hitelre, tótosan mondván *potom-ra* játszik s újra elveszt 30 frtot. Ekkor a képlet e volna: $0-30$. Igen de az 0 akár legyen akár ne legyen oda írva, a dolog valósága az, hogy *minuendus* nincs. Igaz, hogy elvehetnék kabátját vagy óráját, de e még se tenné az eljárást kivonássá, mert ennek nélkülözhetetlen szabálya, hogy *minuendus*nak és *subtrahendus*nak hasonmásoknak kell lenni; tehát a -30 értelmezésünk szerint negatív szám. És hogy bevégezzük az alkalmazást, ha N. N. az óráját zálogba teszi s talán 40 frtot kap reá, melyből a 30 frtot kifizeti, a kivonás képlet megint elé áll; $40-30=10$, melyben a 30 már nem negatív szám, hanem *subtrahendus*.

A -30 itt már nem önálló fogalmat, hanem a *minuendustól* függőt képez. Ilyes felvétel vagy lehozatal nyomán írhatjuk az adósságot tekintet nélkül arra, hogy megfizethető vagy sem, negatív szám képében: $-a$ -nak.*)

Lássuk már mit csinál tovább az algebra az elkülönített *subtrahendus*sal, a negatív számmal

A negatív szám kétségtelenül és ellene mondhatatlanul szám s az algebra éppen úgy él velök minden műveleten, mint bármely más számmal. De értekezünk rólok egyenkint. Előbb azonban hogy magyarázzak meg egy gyakran alkalmazott kifejezést: a jegy változtatást, mint a mire szükségünk lesz. Ez a műszó eddigi használatában csak a $+$ és $-$ jegyekre vonatkozik és azt a műveletet jelzi, hogy *plus* helyett *minust*, vagy a *minus* helyett *plust* írunk, úgy hogy a szóba vett fogalmat helyesebben *jegycserének* kellene nevezni.

Nos hát a *jegycserével* — nem állítás, hanem tény (*factum, actualitas*) — az összevondóból kivonandót, a pozitív számból negatívot, és megfordítva emezekből amazokat csinálunk. Példákat nem hozok. Vegyen fel szakértő olvasóm, az algebra tanára bármely képletet, s tegye meg bármelyik tagjával — a zárjelesek ide számítva — azt a műveletet, s igazoltnak fogja lelteni, a mit irtam. Sőt erre is alig van szükség, mert az algebra minden tankönyvében ki van mondván az úgynevezett „*algebrai kivonás*” fejezetében az az utasítás, hogy a „*kivonandó jegyeit meg kell változtatni*”, a mivel aztán a kivonás művelete bé van végezve, a további művelet csak *reductio*, melynek típusa ez: $na+nb=n(a+b)$.

A *jegycseré* jegye megint csak a $(-)$. Pl. $-(a+b-c) = c-a-b$.) És ime már a harmadik működése a „*minus*” jegynek, és *algebrai tankönyveink* mind a hármat felhasználják, de tüzetesen nem szólnak róluk sem egymáshoz való viszonyaikat nem emlegetik. És inkább ez is hasonló mulasztások az okai az „*elért eredmény* ki nem elégtő voltának sem mint az, hogy „nem

igyekszik a módszer kellőleg fentartani az algebra és különös számtan közötti kapcsolatot” mint ez állítja. De végük fel megint a kitérésünkkel elejtettnek látszó fonalat. (Vége következik.)

Brassai S.

EGYESÜLETI ÉLET.

Iskolai ünnepély. Az öntudatos hazafias szellemnek ápolása minden józanul gondolkozó nemzetnél egyik legfontosabb feladatát képezi az iskolának. Ha csak a szomszédunkban, az utolsó évtizedben alakult nemzeteket tekintjük is, tapasztalhatjuk azon lázas munkálkodást, melynek célja mindennek határozott nemzeti jelleget adni. Mennyivel inkább van szükségünk nekünk magyaroknak féltékenyen őrizni nemzetiségünket, nekünk, kik annyiféle nyelvű, gondolkozású népek között vagyunk elszórva. A magyart különben nemzeti sajátágul jellemzi azon tulajdon, hogy összetart, küzd, áldoz akkor, mikor kívülről támadják meg; de kevésbé tartja szűkeségnek mindezt, ha alkalma van a békés munkálkodás áldásthozó napjait élvezhetni.

Iskoláinknak általános hibája, hogy nem törekcszenek eléggé felhasználni azon tényezőket, melyek alkalmasak volnának a növendékek nemzeti érzületét fölkelteni, azt ápolni és annyira fejleszteni, hogy az iskolából kilépve képesek legyenek a nemzet örömeiben, fájdalmában osztozni, annak sorsa iránt olyan érdeklődéssel viseltetni, milyent az állam minden jóra való polgárától méltán megkövetelhet.

Sajnos, csak ritkán van alkalomunk tudomást vehetni oly tényekről, melyeknek célja az ifjúság hazafias szellemében való nevelése lenne! Az olyan iskolai ünnepélyekről pedig, melyenek a francziáknál, olaszoknál, németeknél stb. napirenden vannak, nálunk alig hallunk.

És ennek az az oka, mert magunk sem tartjuk szükségesnek folytonosan hangoztatni nemzeti hagyományainkat, megelégszünk azzal, ha a történelem, alkotmánytan tanítása közben lelkesedünk őseink és nemzetünk multja iránt.

Hogy pedig ez így van, bizonyosságot szolgáltatott erről azon általános és eléggé meg nem róható közöny, melylyel a honfoglalás ezredéves megünneplését célzó különféle indítványok fogadtattak! Nyolcz éve már, hogy ez irányban a mozgalmak megindultak. Addig, míg az akadémia történelmi bizottsága a honfoglalás évének megállapítása fölött vitakozott, némileg ébren tartotta az érdeklődést; most már azonban alig jegyezhetünk fel néhány oly tény, mely ezen a magamében páratlan jubileum előkészítésére vonatkozna.

Az iskolára háramlik tehát a feladat ismét. Az iskolának és az iskola által kell nevelni azt a közönséget, mely 8 év múlva méltóan lesz képes az 1000 éves jubileumot megünnepelni.

Sokat lehet tenni az iskola által és kell is tenni, mikor ily nemes, magasztos ünnepélyről van szó. Hogy mi módon történjen ez meg — arra a helyi körülményekhez képest száz meg száz mód áll rendelkezésre.

A többi között méltán első sorba helyezhetők az iskolai ünnepélyek.

Ily ünnepély megtartásáról van szerencsém t. szerkesztő urat értesíteni, mely f. hó 19-én Háromszékmegye egyik kis községében: Kálnokon, az otthelyi lakosok és nagyszámú környékbeli jelenlétében tartatott meg.

Az ünnepély tárgyát Eötvös Károly Lajos Háromszékmegye kir. tanfelügyelője által irt: „A honfoglalás ezer év előtt és ezer év multán” című történelmi jeleneteket és képeket tartalmazó munkájának előadása képezte. Az ügybuzgó tanító, Hosszú Ferencz, szinpadá alakította a tanterem egy részét és ott adatta elő tanítványaival. A munka nem szinpadra iratott; első része azonban ott is megállja a helyét. Sokkal inkább alkalmas ezen lendületteljes munkának elő-

*) A *geniometria* világos példáját adja a negatív számoknak a 3-dik és 4-ik *quadrans sinusában*; a 2. és 3. *quadrans cosinusában*; a 2. és 4. *quadrans tangensében*, stb. melyeket a velök való számításban mindig *subtrahendusokká* kell venni.

adása a szabadban, egy szép tavaszi napon kirándulás, majális, vizsgálat utáni ünnepély stb. alkalmával. A munka, melynek legfőbb célja a honfoglalás ezeréves jubileumának megünnepléséhez az érdeklődést és hazafias hangulatot fölkelteni.*) két főrészből áll; végig vezet gondosan kiválogatott képek, események bemutatásával hazánk egész történetén; emlékezetbe hozza történetünk fénylapjait, érinti a gyászos pártarczokat, lelkesít, buzdít s levonja a következtetéseket ott, a hol az események úgy kívánják. Ezen nagybecsű munkáról lesz még alkalmunk szólani, a mikor nyomtatásban meg fog jelenni. Ez alkalommal csak elismerésünket nyilváníthatjuk azon hazafias buzgalomért, mely szerzőt a mű megírására vezette és ezáltal tárgyat adott a történet inductív feldolgozásához is.

A kálnoiki előadásra vi szatérve, örömmel kellett tapasztalnunk azon lelkesedést, melylyel az apró nemzedék a darabban részt vett s azon meleg érdeklődést, melyet a jelen voltak taunsítottak. Maradandó emlék lesz ez mind a tanulók, mind pedig a felnőttek emlékében. Általában azon tanulságot vonhattuk le belőle, hogy kellő tapintat- és jóakarattal az ily ünnepélyeket bárhol is meg lehet honosítani, sőt a kálnoiki tanító még azt is elérte, hogy a csekély belépti díjakból 15 forintot gyűjtött az iskolai könyvtár számára.

És midőn ezzel tudósításomat befejezném, azon reményemnek adok kifejezést, hogy a jó példa minél több követőre fog találni.

B.

Meghívó. A kolozsmegyei tanító-testület bánffy-hunyadi köre a jelen tanévi I-ső rendes gyűlését folyó évi február hó 9-én B.-Hunyadon, az állami iskolák helyiségében tartja meg, melyre a kör tagjait s a tanügy barátait tisztelettel meghívom. A gyűlés tárgysorozata: 1) 8 $\frac{1}{2}$ órától 9 $\frac{1}{2}$ óráig nyilvános tanítást tart Szentgyörgyi Lajos az elemi iskola I-ső osztályában az énekből. 2) 9 $\frac{1}{2}$ órakor „Király Hymusz” Sz. Nagy Károlytól. Éneklí a polgári fiúiskolai énekkar Szentgyörgyi L. vezetése alatt. 3) Elnöki megnyitóbeszéd. 4) A mult gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása. 5) Elnöki előterjesztések. 6) Pénztárnoki jelentés. 7) Tisztviselők választása. 8) „Az erényekről, melyek az ifjuságot diszessé teszik s pár szó a tanító hatásáról ez erények fejlesztése szempontjából” című felolvasás Zilahi Györgytől. 9) A nyilvános tanítás megbirálása zárt ülésben. 10) Vitatétel arról, hogy a hangjegy szerint, vagy a hallás után való énektanításnak van-e helye az elemi népiskolában? Előadó Czuczka János. 11) Értekezés „Az értelem műveléséről” Csorja Károlytól. 12) A jövő gyűlés helyének, idejének megállapítása és indítványok. B.-Hunyadon, 1889. január hó 20-án. Koleszár Lajos, köri elnök.

Meghívó. A kolozsmegyei tanító-testület gyalubánadamenti köre f. évi február hó 16-án gyűlést tart Gyaluban. Tárgysorozat: 1) Nyilvános tanítást tart a gyalubi áll. iskola II. fiú osztályában Póczy Gyula áll. isk. tanító. 2) Felolvas Szász Sándor szász-lónai ev. ref. tanító. 3) A központi választmány átiratainak tárgyalása. 4) Tisztújítás. 5) Nyilvános tanítás megbirálása. 6) Indítványok. E köri ülésre a kör tagjait és a tanügy iránt érdeklődőket tisztelettel meghívjuk. Szucsákban, 1889. január 20-án. Bitai György, köri elnök. Földes Károly, köri jegyző.

A beszerce-naszódmegyei általános tanító-testület központi választmánya e napokban tartott ülésében megállapította a május hóban tartandó közgyűlés tárgysorozatát; a többek között elhatározta, miszerint nagynevű volt vallás- és közoktatásügyi miniszterünk magasztos eszméinek ismertetésére ünnepélyt rendez, mely e vidéken sok tekintetben nagy fontossággal bír. Ugyan e gyűlésen jelentette az elnök, misze-

rint a földrajzi pályázat nem maradt sikertelen, mert Sebestyén J. és Mihály G. áll. iskolai tanítók a pályatérre léptek, hogy a rég érzett hiányon segítsenek.

IRODALOM.

Földrajz az elemi népiskolák IV. és V. osztálya számára. Szerkesztették Boga Károly és Szentgyörgyi Lajos Budapest, 1889. Stein János bizománya, Kolozsvárt. Ara 30 kr.

(Folytatás)

A könyv beosztása következő: A 97 oldal közül 54-en Magyarország van tárgyalva és pedig a következő nagy felosztás szerint: A nagy magyar Alföld, az északkeleti, a délkeleti, az északnyugati Felföld, a Duna és Dráva köze, a Dráva és Száva köze s a Tengerpart. Sehhol semmi felesleg, a nevezetesebb városok, a legjellemzőbbek felemlítésével, a lakosok számának rengeteg halmaza elhagyva, e helyett az igen helyes összehasonlítás van felvéve.*) Az 53-ik oldalon hazánk 71 megyéje van elősorolva, minden megye székhelyével. Ezzel a cél el van érve, mert a gyermek azt is megtanulja, hogy fel szokták osztani az országot megyékre s hogy éppen most, az ő korában, ilyen megyebeosztások vannak. De arról is meggyőződést szerezhet a gyermek, hogy ezen beosztások nem állandók, mivel sokszor változtatnak ezen s lehet, hogy mire ő férfikorba jut, a térképen is más megyebeosztások lesznek. Egy igen helyes gondolatnak találom azt is, hogy szerzők a távolságok meghatározását is felvették tankönyvükbe. Ezáltal el lesz érve az, hogy a gyermek Berlint, Madridot vagy Calkuttát nem képzi többé az operenciás tengeren túl, hanem egy kis papir segítségével szépen lemérheti a távolságot úgy, a hogy tanító bácsi neki megtanította; sőt élnéki is lehet azáltal a földrajz iránti kedvet, a midőn távolságok kiszámítása által utaztatjuk a gyermeket gyalog, szekeren vagy vonaton. Európa országait ezen sorrendben utaztatják be: Osztrákország, Szerbia és Oláhország, Spanyolország és Portugallia, Schwájcz, Németország, Dánia, Hollandia, Belgium, Franciaország, Angolország, Svéd- és Norvégország, Oroszország. Végül a négy földrész. A földrészek tárgyalását egy kis földgömbismertetés előzi meg, a melyen az egyenlítőt, a térítőket, a köröket és ezzel kapcsolatban a földöveket tanítják. Ezt is igen helyes gondolatnak tartom, mivel a négy földrész tárgyalásánál nagyon is jól alkalmazhatni — habár a gyermek fejlettségéhez képest röviden is — azon keveset, a minek a tudása okvetlen szükséges. Felemlítésre méltónak találom még azt is, hogy szerzők úgy a tanító, valamint a tanítvány könynyebbségére kérdéseket is irtak, a melyekre a felelet mindig a már régebben tanultakkal is szoros összefüggésben áll. A kérdések nem szorulnak kizárólag azon a közvetlen eltanított részből adandó feleletre, hanem visszamennek a régebb tanultakra is és így mindig visszaidézik a mult órák tananyagát is. Így pl. a 42. lapon levő kérdések között ezeket is találjuk: Mi különbség az Alföld és a Felföld között: fekvésre, éghajlatra, terményekre, foglalkozásra és a városokra nézve? Budapestről utazd körül az é.-ny. Felföldet a Hernád, Vág és Duna mentén! Utazz Pozsonyból Brassóba? Hajózz Dévényről Orsovára! Utazz Trencsénből Miskolcra! Merre és mely városok mellett utazol? A 93-ik oldalon: Utazz Fiuméből Alexandriába, Kairóba, át a suezai csatornán Zanzibarba, Fokvárosba s jöjj vissza a Gibraltári szoroson keresztül! Mérd le a térképről, hogy hány km. hosszú a Szahara? Milyen széles a Gibraltári szoros? stb., stb.

(Vége következik.)

Bányai Árpád.

*) Eötvös Károly Lajos háromszéki tanfelügyelő körlevélben hívta fel az összes iskolákat a honfoglalás ezeréves jubileuma iránt, iskolai ünnepélyek által az érdeklődés fölkeltésére.

*) Így pl.: Arad körülbelől akkora, mint Temesvár. Nagyvárad oly népes és szép, mint Temesvár vagy Arad. Debreczen nagyon hasonlít Kecskeméthez és Hódmező-Vásárhelyhez, nagysága is körülbelől akkora. (?)

V E G Y E S E K

— **A vallás- és közokt. miniszter** az orsz. közokt. tanács birálata alapján 1888. decz. 20-án 17,358. sz. alatt általános engedélyezte dr. Török István kolozsvári ev. ref. főgymn. igazgató „Magyarország története népiskolák számára. Kolozsvár 1886 Szerző sajtója“ cz. kézikönyvének használatát. E jó kis tankönyvet a legmelegebben ajánljuk.

— **Véglegesítés.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter Benczédi János mocsai áll. iskolai rendes tanítót állásán közelebről végleg megerősítette.

— **Segélyezett óvoda.** Urschitz Anna kolozsvári magán-óvó-intézet tulajdonosnak az országos óvó-egyesület 100 frt segélyt szavazott meg.

— **Államsegélyek utalványozása.** A megyénk területén levő államilag segélyezett községi iskolák részére a vall. és közokt. m. kir. miniszter a szükséges államsegélyeket közelebről kiutalványozta.

— **Új tanfelügyelő.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter Rüll Józsefet, volt tanítóképzési tanárt és a „Magy. Paed. Szemle“ szerkesztőjét közelebről Vasvármegye kir. tanfelügyelőjévé kinevezte.

— **Új tanügyi lapok.** Három új lap indult meg ez évvel. „A p o s t o l“, evang. protestáns néplap, szerkeszti és kiadja Grätz Mór evang. lelkész Kolozsvárt. Megjelenik havonként egyszer. Előfiz. ára egy évre 2 frt. E lap a protestáns vallásos hit élesztésére és ápolására van szánva. Az erdélyi részeken ez az első magyar evang. lap. Az első szám gazdag tartalommal jelent meg; melegen ajánljuk az érdeklődők figyelmébe. — „Egyetemes Közoktatásügyi Szemle“, szerkeszti dr. Jancsó Benedek Budapesten. Megjelenik a nagy szünet kivéve havonként kétszer. Előfiz. ára egész évre 4 frt. Kiadó Lampel R. (Wodianer F. és fiai.) — „Evangelikus Népiskola“, nevelés-oktatásügyi folyóirat, szerkesztik Kapi Gyula és Papp József Sopronban. Megjelenik minden hó 1-én. Előfiz. ára egész évre 2 frt. Kiadó Litfass Károly. Mindkettő gondosan van szerkesztve, megérdemli a pártolást.

— **Örvendetes és szomorú hír egyszerre.** A nagyteremi és teremi újfalusi áll. elemi iskola tanítója arról értesít, hogy iskolájában báljövdelem s ajándékozás útján 16 szegény gyermeknek különféle ruhadaradokat osztottak ki. Ez oly nagy örömet okozott a gyermekeknek, hogy ennek látásán a jelenlevőknek szemei örömkönyvekkel teltek meg. Ugyanezen iskolánál roncsoló toroklobban rövid időn meghalt 3 gyermek s most betegen fekszik 1; ennél fogva 7 napig megszüntették a tanítást.

— **Köszönet.** Mlgs gróf Bethlen Gáborné szül. gróf Bethlen Leopoldina ő méltósága a nagyteremi és teremi újfalusi állami elemi népiskola szegénysorsú tanuló segélyezésére (ruházat) tíz frtot kegyeskedett ajándékozni. Fogadja a nemes szívű grófné e szívesességért az iskola gondnoksága és a szegény gyermekek nevében hálás köszönetemet. Nagyteremi, 1889. jan. 27-én. Mihály József, áll. isk. tanító.

— **A „Mária Dorothea“ egyesület** gyűjtő bizottsága, melynek tagjai: Zirzen Janka elnök, Héder Sándorné, Boldizsár Pirokska, Lázarevics Betti, Gallauner Lujza, György Aladár, egy felhívást bocsátott szét gyűjtőív-tartóihoz, hogy szíveskedjenek beküldeni, a mit a magyarországi tanítónők és nevelőnők számára állítandó s az egyesület magas vednökeiről, Mária Dorothea ő fenségéről elnevezett intézet építési költségeire gyűjtöttek. A gyűjtés eddigi eredménye 10,000 forint, de az épület felállítására összesen 30 000 frt szükséges. Az egyesület abban a reményben, hogy a hiányzó összeg a közönség pártolása folytán beszerezhető lesz, az építés megkezdését elhatározta. A ki a gyűjtőívet elvesztette

volna, szíveskedjék gyűjtése eredményét a bizottság elnökéhez, Zirzen Jankához (Budapest. Andrassy-út 65. sz.) címezve postautalványon elküldeni, megjegyezvén egyszersmind, újabb megsürgetés elkerülése végett, hogy a gyűjtőív eltevétedt.

— **Trefortház.** A magyarországi tanítók árvaházi egyesülete, néh. Trefort Ágoston volt vall. és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a tanítók árvaháza érdekében teljesített pártfogását azzal szándékozik megörökíteni, hogy az árvaházat Trefortháznak fogja elnevezni.

— **Magyarországi néprajzi társaság.** Hunfalvy Pál, mint az előkészítő értekezlet elnöke és Hermann Antal, mint jegyző, egy eddigelé 244 név aláírásával ellátott felhívást bocsátottak ki egy „Magyarországi Néprajzi Társaság“ cz. egyesület alakítására. E társaság célja a magyar birodalom és a történelmi Magyarország népeinek tanulmányozása s a kölcsönös megismerés alapján a haza népei közt a testvéries egyetértésnek és az együvé tartozás érzetének ápolása. E tanulmányok köre: a hazai népfajok eredete és alakulása, fejlődése és vegyülése, állapota és viszonyai, ethnikus jelleme és anthropologiai jellege, a néplelek és népelet nyilatkozatai és tárgyai. Ide tartoznak tehát: hagyomány és monda, babona és ráolvasás, szokások és erkölcsök, életmód és foglalkozás, építkezés és bérendezés, butorok és eszközök, ruházat és díszítés, zene és költészet, tánc és játék, népiünnep és misterium, gondolkozásmód és tájszólás, szólásmód és közmondás, népmese és találós mese, népdal és rege stb. s az ország lakóinak testi mivolta. Ajánljuk t. olvasóink figyelmébe és pártfogásába.

— **Népiskolák.** Magyarországon a népiskolák száma 17,850, az osztrák örökös tartományokban 17,416 és Németországban 57.000.

— **Tanügyi kérdések.** A németországi tanítók Augsburgban tartandó 28-ik egyetemes gyűlésére a következő tételeket tüzték ki megvitatás végett: 1) A népiesség és népiskola. 2) A lányok nevelése jelenben s tovább képzésüknek szükséges volta. 3) A német helyesírás egyszerűsítése. 4) A német iskolai állapotokban szükséges újítás. 5) Felveendő-e a kézügyesítő munkatanítás az iskolába és a tanítóképzésébe? 6) Mit tehet az iskola a társadalmi kérdés megoldására?

— **A német nyelv Schleswigben.** A német kormány megrendelte, hogy folyó év április hónapján kezdve Észak-Schleswigben a népiskolákban minden tantárgyat németül tanítsanak.

— **Tanfelügyelők Poroszországban.** Poroszországban van 223 rendes tanfelügyelő, 13 segéd-tanfelügyelő. Ezek közül volt 95 gymnasiumi tanár, 42 tanítóképzési tanár, 37 igazgató-tanító, 21 tanító. Az iskolai felügyelet kerül évenként 2 millió márkba.

— **Nők az egyetemen.** A párisi egyetemre 114 hallgató iratkozott be. Ezek között van 90 orosz nő, Franciaországból 12.

— **Iskolakötelezettség és tandíj.** Stettinben a városi tanács elhatározta, hogy elemi és polgári iskolákban nem szed többé tandíjat s a tanulók 17%-át még tankönyvekkel is ellátja. Ezáltal a város 45,000 frtot meghaladó jövedelemtől esik ugyan el, de egyszersmind azon egyedül helyes, jogos és igazságos álláspontra helyezkedett, mely jogtalannak bélyegzi a tandíjszedést ott, hol tanítási kötelezettségről van szó.

TARTALOM: B. Eötvös József halálának évfordulója. *Fazakas József.* — Játszóterek és iskoláink. *Dr. Felméri Lajos.* — Spencer Herbert elvei az erkölcsi nevelésről. (Vége) Közli: *Lázárné-Kasztner Janka.* — Tanító és tanügyi szaklap. — Mégis az „algebra tanításáról.“ (Vége köv.) *Brassai S.* — Egyesületi élet: *Iskolai ünnepély B.* — Irodalom: *Könyvismeretetés. (Vége köv.) Bányai Árpád.* — Vegyesek.